

Tidsreise i drapshistorie

- En studie om rettigheter rundt drap og dødsstraff i europeisk historie

KANDIDAT H-23-4

OSLO BY STEINERSKOLE VÅREN 2023

Takk!

En stor takk til min veileder Famke van der Starre for engasjement, råd og veiledning gjennom hele skriveprosessen. Jeg ønsker også å takke min historielærer Tommy Sjøvik for gjennomlesninger og verdifull veiledning, og mine foreldre for korrekturlesning og diskusjoner rundt temaet. Og til sist takk til alle som har vist engasjement og delt sine tanker rundt oppgaven med meg.

Forsidebilde: Tegning fra Cesare Beccarias verk *Dei delitti e delle pene* (Om forbrytelser og straffer) fra 1764. Hentet fra [https://snl.no/Cesare Beccaria](https://snl.no/Cesare_Beccaria)

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innledning og problemstilling	3
Problemstilling	4
Avgrensning og klargjøring	4
Hva er et drap?	4
Geografisk avgrensning og kildebevissthet	4
Fremgangsmåte	5
Syn på drap og dødsstraff gjennom de store tidsepokene	6
Oldtiden – de første sivilisasjonene underholder med døden	7
Middelalderen – the dark ages?	12
Opplysningstiden – alle mennesker er født frie?	17
1800 og 1900-tallet – dødsstraff på vei inn i moderne tid	24
Oppsummering og konklusjon	31
Kildeliste	33

Forord

Ville du drept? Ville du tatt livet av et annet menneske? Mest sannsynlig ikke. Det er kanskje det verste man kan gjøre? Likevel går det ikke en eneste dag uten at et menneske tar et liv.

I oktober 2021 tok min historielærer Tommy Søvik klassen med på kino. Vi så *The Last Duel* (2021), en film basert på historien om Jean de Carrouges, som på vegne av sin kone kjempet en av de siste rettsduellene tillatt av den franske kongen i middelalderen. De Carrouges' kone skulle ha blitt voldtatt av Jacques Le Gris, og Carrouges og Le Gris ender opp med å kjempe for livet med stort publikum til stede, til den ene dør. Historien satte seg i meg, hvordan kunne noe så forferdelig og sørgelig som to menn som slåss med livet som innsats være til underholdning for andre? Jeg ble interessert i å finne ut hva slags syn vi mennesker har hatt på drap og dødsstraff gjennom historien.

Innledning og problemstilling

På verdensbasis har vi ulike syn på det å ta en annen persons liv. Det finnes sannsynligvis like mange syn på dette som det finnes mennesker. Tanken om at det er en virkelig grusom handling er utbredt, men likevel praktiserer 55 land dødsstraff i verden. Det vil si at 55 land fortsatt mener at et utvalg mennesker har rett til å drepe. Den tanken er ikke ny, tvert imot er det en tanke som har fulgt oss gjennom historien. Det er kun Belarus som straffer forbrytere med dødsstraff i Europa i dag. Utover det er det rimelig å anta at flere land straffer enkelte med dødsstraff, men det er ikke noe som står skrevet i lovverkene deres. Ifølge Amnesty ble 579 mennesker henrettet i verden i 2021. Dette er et tall som utelater store mørketall.

I Europa i dag er det bred enighet om at drap bør forhindres, og at det er den mest grusomme handlingen et menneske kan gjennomføre. Slik har det ikke alltid vært. I løpet av de mange ulike tidsepokene og utviklingen Europa har vært gjennom har mennesker utført de mest grusomme handlingene mot hverandre. Dette har gjerne vært drap og tortur arrangert og utført av mennesker med makt. Ideen om at noen mennesker har rett til å drepe, mens andre skal straffes, har gjort at jeg har ønsket å undersøke synet på drap og dødsstraff i europeisk historie.

Problemstilling

I denne oppgaven skal jeg ta for meg to aspekter ved dødsstraff: hvordan har man historisk sett legitimert dødsstraff og når var det man sluttet å tenke at noen utvalgte hadde retten til å ta et menneskeliv?

Avgrensning og klargjøring

Hva er et drap?

Det finnes mange måter å ta et liv på, man kan ta sitt eget liv, man kan drepe andre ved uhell, man kan planlegge et drap, man kan drepe i selvforsvar eller i affekt, man kan drepe for landet sitt i krig, og straffe forbrytere med dødsstraff. Oppgavens omfang gjør det ikke mulig å ta for seg hele dette spekteret. Derfor begrenser jeg meg til kun å ha fokus på drap gjennomført med vilje og dødsstraff. Vi deler gjerne drap gjort med vilje inn i to grupper: drap med forsett og overlagt drap. Drap med forsett er gjennomført med vilje, men i affekt og er ikke planlagt. Overlagt drap er planlagte drap, ofte kalt mord. I dagens Norge dømmes disse etter § 275 i Straffeloven og har en strafferamme på inntil 21 års fengselsstraff.¹

Den teknologiske utviklingen de siste tiårene har gjort det mulig å undersøke om det finnes noe i hjernen som kan øke sjansen for å bruke vold. Studier viser at dersom man har skader på frontal – og tinninglappene i hjernen er det større sjanse for å reagere med impulsiv vold.² I tillegg viser moderne studier at sosiale forhold er med å skape en drapsmann. Har du opplevd økonomisk ustabilitet eller vold i barndommen er det større sjanse for at du kommer til å ende opp med å bruke vold selv.³ Vi kan også se på menneskets historie som del av en større drapshistorie hvor mennesket biologisk sett har vært helt nødt til å drepe andre arter for å overleve selv, og i menneskets tilfelle bli aller mektigst.⁴

Geografisk avgrensning og kildebevissthet

I tillegg til å begrense hvilke drap jeg skal undersøke, må jeg også begrense meg geografisk. Jeg har valgt å kun fokusere på Europa ettersom jeg ikke har nok tid eller kilder til å undersøke hele verdens syn på drap gjennom historien. Det er også viktig å si at drap og dødsstraff fortsatt er vanlig i noen deler av verden. Ettersom jeg velger å kun skrive om Europa vil

¹ Andenæs, Johs; Sulland, Frode; Elden, John Christian: *Drap*, i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 23. februar 2023 fra <http://snl.no/drap>

² Grøndahl, Pål: *Om drap*, Gyldendal forlag, 2019, s.41.

³ IBID, s.49.

⁴ IBID, s.36.

oppgaven også være basert på i hovedsak europeiske kilder, og jeg er bevisst på at dette kan gi et mindre objektivt syn på Europa.

Ettersom jeg skal undersøke et relativt stort tidsområde, vil jeg ikke gå så detaljert til verks. Jeg vet at det er mange områder, historier eller forklaringer som jeg utelater i denne oppgaven. Oppgaven skal heller gi et oversiktlig bilde over drap og dødsstraff i europeisk historie.

Hva er Europa i historisk sammenheng? I dag har vi relativt tydelige grenser for hva som er og ikke er Europa, men slik har det ikke alltid vært. Opprinnelig var det kun den delen av Tyrkia som nå ligger på europeisk side som ble kalt Europa.⁵ Kilder om europeisk historie varierer fra hvilken tidsepoke vi undersøker, og jo lenger tilbake vi undersøker jo mindre kan Europa virke. I historiefremstillingen av for eksempel antikken legges det stor vekt på romerske og greske samfunn. Derfor vil denne oppgaven bære preg av en overvekt av kilder fra noen spesifikke områder uansett hvilken tidsepoke jeg undersøker, for det vil alltid være et sentrum i utvikling i Europa.

Fremgangsmåte

For å komme frem til en konklusjon må jeg først undersøke synet på drap og dødsstraff gjennom de store tidsepokene: oldtiden, middelalderen, opplysningstiden og moderne tid (fra og med 1800). Jeg deler oppgaven inn i fire kapitler, en for hver tidsepoke jeg undersøker. I disse kapitlene ønsker jeg å konkludere med hva slags syn mennesker i denne tidsepoken hadde på drap og dødsstraff. For å kunne gjøre dette og til slutt svare på problemstillingen min vil jeg se på fire aspekter ved døden i hver av disse epokene: 1) dødens rolle i samfunnet, 2) troen på et liv etter døden, 3) lovgivninger som gjelder drap, og 4) bruk av dødsstraff. Ved å følge disse fire punktene vil jeg finne ut hvilken rolle drap og dødsstraff har hatt gjennom historien.

⁵ Tøllefsen, Trond Ove; Greve, Tim; Smith-Meyer, Trond; Scott, Ida: *Europas historie* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 22. januar 2023 fra http://snl.no/Europas_historie

Syn på drap og dødsstraff gjennom de store tidsepokene

Det er liten tvil om at vi mennesker har drept hverandre gjennom hele historien, men det aller tidligste beviset vi har på drap til nå er det såkalte *Kranium 17*.⁶ I hulesystemet *Sima de los Huesos* i Spania samlet forskere fra Spania, Kina, USA og Frankrike 52 ulike biter av et 430 000 år gammelt kranium på 1990 – og 2000 tallet. De ga hodeskallen navnet *Kranium 17*. To dype hakk over det venstre øyet gjør at forskerne er helt sikre på at Kranium 17 ble utsatt for et drap med overlegg. Hodeskallen ble undersøkt med rettsmedisinske teknikker som viste at begge skadene var dødelige og påført med vilje med et slagvåpen. Slagene var påført fra to ulike retninger noe som utelukker at de dype hakkene kommer av et fall ned i hulen.⁷ Kraniet kommer ikke fra et moderne menneskeskjelett, men fra mennesker som levde i tidsperioden Mellompleistocen med trekk fra både neandertalere og *Homo Heidelbergensis*.⁸

Kildematerialet fra denne tiden er basert arkeologiske fragmenter. Det er først ved å se på skriftlige kilder at vi kan si noe om hvordan mennesker beskrev dødens rolle i samfunnet, troen på et liv etter døden, lovgivninger som gjelder drap, eller tok i bruk av dødsstraff.

⁶ Froholt, Joachim: *Dette mennesket ble drept for 430 000 år siden*, Tek.no. Hentet 23.januar 2023 fra <https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/AdQkWg/dette-mennesket-ble-drept-for-430-000-aar-siden>

⁷ Korneliussen, Ida: *Verdens aller første mord*, Forskning.no. Hentet 22.januar 2023 fra <https://forskning.no/evolusjon-menneskekroppen-arkeologi/verdens-aller-forste-mord/492318>

⁸ Froholt, Joachim: *Dette mennesket ble drept for 430 000 år siden*, Tek.no. Hentet 23.januar 2023 fra <https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/AdQkWg/dette-mennesket-ble-drept-for-430-000-aar-siden>

Oldtiden – de første sivilisasjonene underholder med døden

Vi definerer perioden fra de aller tidligste sivilisasjonene og frem til middelalderen som oldtiden. De første sivilisasjonene i Mesopotamia, og greske og romerske samfunn er sentrale i denne epoken, særlig med tanke på utvikling.⁹ Antikkens Athen kalles demokratiets vugge, og målet var at alle mennesker skulle ha rett til å påvirke det samfunnet de levde i.¹⁰ Dette ses på som et stort skritt for menneskerettigheter og menneskesyn i historisk perspektiv. Likevel var torturmetodene i antikken horrible, og skulle avskrekke andre borgere. Derfor ble ofte mennesker som hadde utfordret konger eller keisere torturert eller drept i full offentlighet.¹¹ Parallelt med et mer demokratisk samfunn, var vold vanlig underholdning i antikkens Athen.¹²

Gjennomsnittsalderen i antikken er beregnet til å være mellom 20 til 30 år. Sykdom, epidemier, pest og død var vanlig. De aller fattigste ble ikke gravlagt, og i noen byer ble det normalt å ha egne folk til å fjerne lik fra gatene. I virkelig harde tider kunne flere tusen i Roma dø om dagen.¹³

Troen på et liv etter døden var sterk hos grekerne og romerne; ved inngangen til dødsriket Hades lå elven Styks, og måtte krysses. Karon, fergemannen kunne frakte den døde over, men kun om man hadde penger. Om de døde ikke hadde råd var de dømt til å gå elvelangs for alltid.¹⁴

Religion og tro på et mulig liv etter døden har stor påvirkning på hvordan vi ser på døden. I antikkens Hellas var det vanligste å tro at man kom til dødsriket Hades. I utgangpunktet ble dette sett på som en skyggeverden, hvor en måtte leve i en dyster tilstand som levende død.¹⁵

⁹ Andersen, Øivind: *Oldtiden*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 25. januar 2023 fra <http://snl.no/oldtiden>

¹⁰ Zakariassen, Eivind: *Jakten på demokratiets vugge*, NDLA. Hentet 30. januar 2023 fra <https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:929bd3e8-1075-44ad-9c7e-324bdd521119/topic:1:38ce6d08-5d3e-4137-91df-233ba8b34610/resource:2de4af7b-9ad8-4f78-bf74-6c3f9ad4bab1>

¹¹ Christensen, Else: *Ren tortur: Fra kokende olje til pinebenker og kranieknusere*, historienet.no. Hentet 27. januar 2023 fra <https://historienet.no/kriminalitet/terrorisme/ren-tortur-fra-kokende-olje-til-pinebenker-og-kranieknusere>

¹² Christensen, Else: *Tidenes underholdning: Fra gladiator kamper til sirkusklovner*, historienet.no. Hentet 24. januar 2023 fra <https://historienet.no/kultur/tidenes-underholdning-fra-gladiator-kamper-til-sirkusklovner>

¹³ Mogensen, Pernille: *Trodde grekerne i antikken på et liv etter døden?*, Historienet.no. Hentet 25. januar 2023 fra <https://historienet.no/sivilisasjoner/grekere/trodde-grekerne-i-antikken-pa-et-liv-etter-doden>

¹⁴ Mogensen, Pernille: *Trodde grekerne i antikken på et liv etter døden?*, Historienet.no. Hentet 25. januar 2023 fra <https://historienet.no/sivilisasjoner/grekere/trodde-grekerne-i-antikken-pa-et-liv-etter-doden>

¹⁵ IBID

For de etterlatte var sørgetiden lang, og det var svært viktig å forberede den døde på reisen inn i dødsriket. Både grekere og romere la en mynt under tungen på den døde, slik at de kunne betale for seg ved inngangen til Hades.¹⁶ Selv om eller kanskje fordi døden var noe man måtte omgås med til hverdags, var troen på et etterliv sterk og viktig for antikkens borgere. Alle visste hvor skjørt livet var bare ved å være til, likevel var straffene, underholdningen og kampene en lek med livet i antikken.

Det eldste lovverket vi har finner vi i byen Susa i Iran. Der fant en fransk ekspedisjon i 1902 et lovverk skrevet i en steinsøyle. Dette viste seg å være et lovverk fra 1700 år f.v.t, og stammer ifølge dens innledning fra kong Hammurapi av Babylon, og kalles derfor Hammurapis lov.¹⁷ Paragraf 196 i Hammurapis lov er slik: «Sett at en fribåren mann har slått ut øyet på en fribåren manns sønn, da skal man slå ut hans eget øye».¹⁸ Vi sier gjerne at uttrykket «øye for øye, tann for tann» stammer fra Det gamle testamentet¹⁹, men vi ser her at det kan stamme fra enda lenger tilbake, og denne tankegangen er gjennomgående i Hammurapis lov. Det var ulike regler for overklassen (fribåren mann) og underklassen (plebeier). Paragraf 209 er slik: «Sett at en fribåren mann har slått en fribåren manns datter, så han har fått henne til å kaste det (barnet) hun bærer under sitt hjerte, da skal han betale 10 sekel sølv for det (barnet) som hun bar under sitt hjerte».²⁰ Paragrafen som følger etter er 210 og er slik: «Sett at denne kvinnen dør, da skal man drepe hans datter».²¹ En form for hevn var straffen for alle lovbrudd når det gjelder vold og drap i dette lovverket. Dette forteller oss at drap var en grov forbrytelse også 1700 år f.v.t. Straffen i paragraf 210 kan si oss at det var en hardere straff å miste noen enn å miste livet selv. Dødsstraff i moderne tid straffer gjerne selve drapsmannen og ikke hans familie, men Hammurapis lov forteller oss om en annen tankegang. Dette lovverket gir oss en tydelig pekepinn på hvordan man straffet drapsmenn, men den forteller

¹⁶ Pileberg, Silje: *Arkeologifunn i Tyrkia: Oldtidsmennesket levde godt*, Universitetet i Oslo – Det humanistiske fakultet. Hentet 25.januar 2023 fra <https://www.hf.uio.no/iakh/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2016/arkeologifunn-i-tyrkia-oldtidsmennesket-levde-godt.html>

¹⁷ Groth, Bente: Hammurabis lover i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra http://snl.no/Hammurabis_lover

¹⁸ *Hammurapis lov*, J. Chr Gundersens Boktrykkeri Oslo, 1943, s.66.

¹⁹ Groth, Bente: *Øye for øye, tann for tann*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 4. mars 2023 fra http://snl.no/%C3%B8ye_for_%C3%B8ye,_tann_for_tann

²⁰ *Hammurapis lov*, J. Chr Gundersens Boktrykkeri Oslo, 1943, s. 68.

²¹ *IBID*

også at det var et skille mellom samfunnsklassene. Det å drepe en plebeier, altså en i underklassen ga ikke dødsstraff, men en bot. Mens det å drepe en fribåren mann ga ofte dødsstraff eller tortur som straff. Det var altså ikke så ille å drepe en plebeier som en fri mann. Dette underbygger ideen om at menneskers liv ikke er like mye verdt, og at denne ideen har eksistert i mennesker i all tid. Denne tankegangen finner vi også i antikken.

I antikkens Roma var arrangerte sjøslag i basseng i amfiteateret Colosseum stor underholdning for overklassen. Det var krigsfanger og dødsdømte som måtte kjempe med livet som innsats i disse kampene. Det var større sjanse for å overleve i en gladiatorkamp. Colosseum var i utgangspunktet åpent for alle borgere i samfunnet, men billetter fikk man kun gjennom kontakter. Derfor var det bare overklassen som kunne underholdes av de blodige kampene. Tribunene i Colosseum tok 50 000 underholdte publikummere, og disse fikk plass etter status. Helt fremst satt de aller rikeste, mens kvinner og fattige måtte sitte lenger bak.²² I de tidligste olympiske lekene ble det gjennomført boksekamper hvor man kjempet helt til den ene døde eller ga opp.²³ Å finne balansen mellom tortur og død var vanskelig i antikkens Hellas og Romerriket. Torturmetodene var så brutale at de ofte endte med død. Et eksempel på dette er varmetortur i Hellas, hvor man ble stengt inne i en metallkiste og fyrte bål under.²⁴

I Roma utviklet romerretten seg helt fra 400 år f.v.t og frem til 400 år e.v.t. Dette er rettssystemet som gjaldt for alle mennesker i Romerriket. Romerretten utviklet seg altså gjennom kongedømmet Romerriket, og etter dets fall i 509 f.v.t gjennom republikken Romerrikets tid. I romerretten fra republikkens tid skiller det på drap med forsett og drap uten forsett. Drap uten forsett, altså ved ulykke eller selvforsvar var ikke sett på som en straffbar handling. Et mislykket drapsforsøk ble derimot dømt etter samme lov som drap med forsett, for om målet var å ta et annet menneskes liv skulle en dømmes for det. Den vanligste straffen for drap var dødsstraff, men for noen borgere med høyere status kunne man også bli sendt i eksil, disse var gjerne embetsmenn. Om man drepte en slave, uansett om det var med eller uten forsett, ble det ansett som skade på eiendom etter som at slaver ikke hadde noen

²² Christensen, Else: *Tidenes underholdning: Fra gladiatorkamper til sirkusklovner*, historienet.no. Hentet 24. januar 2023 fra <https://historienet.no/kultur/tidenes-underholdning-fra-gladiatorkamper-til-sirkusklovner>

²³ Salomon, Ib: *OL i antikken - seier var alt*, Historienet.no. Hentet 24.januar 2023 fra <https://historienet.no/sivilisasjoner/grekere/ol-i-antikken-seier-var-alt>

²⁴ Fafner, Hans Henrik: *Torturmetoder: Historiens ti mest brutale*, historienet.no. Hentet 2.februar 2023 fra <https://historienet.no/samfunn/middelalderen/torturmetoder-historiens-ti-mest-brutale>.

juridiske rettigheter.²⁵ Henrettelser ble ofte gjennomført i full offentlighet, til avskrekking for resten av samfunnet. Det var mange ulike måter disse henrettelsene ble gjennomført på, men det å bli kastet utfor et stup går igjen i mange kilder. Også korsfestelse og kvelning var vanlig. Poena cullei var en dødsstraff av de sjeldne, hvor den dødsdømte ble sydd fast i en sekk sammen med en hane, en ape, en hund og slange og kastet i en elv slik at de alle druknet.²⁶ Denne straffen var beryktet og skulle virke avskrekkende for andre borgere. Straffen for drap skulle løses i en offentlig domstol og ikke privat ved hevn eller forlik, ifølge romerretten. Senere i republikken ble drap sett på som en forbrytelse mot offentligheten, og drap på familie var sett på som det aller verste en kunne gjøre.²⁷ Rettsikkerhet var også viktig i republikken; det er bedre at ti forbrytere går fri enn at én uskyldig dømmes til fengsel, er et av hovedprinsippene i romerretten.²⁸ Allerede i oldtiden kan vi altså finne tegn på at justismord var lite ønskelig. Denne tankegangen kan kollidere med bruken av dødsstraff. Det vil alltid være mulig å idømme et uskyldig menneske en straff det ikke har fortjent, og i oldtidens tilfelle mulig å dømme uskyldige til døden. Ordet justismord betydde også i utgangspunktet å bli dømt til døden ved en feil.²⁹

Drap hadde en stor plass i oldtidsamfunnene, og det er litt uklart hva slags syn man hadde på det å ta et liv. Samtidig som forbrytere ble drapsofre til underholdning for andre, ble drapsmenn straffet på de mest grusomme måter til avskrekking for andre. Drap var på en måte forferdelig og fantastisk underholdning samtidig. Den sterke troen på et liv etter døden gjorde kanskje at livet ikke var verdt så mye for oldtidsmenneskene? Bruken av dødsstraff var like mye til for avskrekking som en straff for forbryteren. Både i Mesopotamia, Hellas og Romerriket er det sannsynlig at bruk av dødsstraff var den største selvfølge. Funnene i romerretten kan si oss at et vanlig menneske ikke kunne ta liv med den samme selvfølgen.

²⁵ Tveit, Miriam: *Drap, straff og hevn i romersk keiserlig lovgivning*, Nord Universitet. Hentet 2.februar 2023 fra <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2586299/Tveit.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

²⁶ Sutcu, Emrah og Kidtler-Nielsen, Bue: *Hvordan ble dødsdømte henrettet i Roma?*, historienet.no. Hentet 2.februar 2023 fra: <https://historienet.no/sivilisasjoner/romerriket/hvordan-ble-doedsdoemte-henrettet-i-roma>

²⁷ Tveit, Miriam: *Drap, straff og hevn i romersk keiserlig lovgivning*, Nord Universitet. Hentet 2.februar 2023 fra <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2586299/Tveit.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

²⁸ Olsen, Thomas: *De fleste vil heller frikjenne kriminelle enn å dømme uskyldige*, Aftenposten på aftenposten.no. Hentet 8.mars 2023 fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/OzpA1/de-fleste-vil-heller-frikjenne-kriminelle-enn-aa-doemme-uskyldige>

²⁹ Gulbransen, Egil og Hoffmann, Johan: *Juridisk leksikon*, nasjonalbiblioteket.no. Hentet 10.mars 2023 fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2013121908051?page=5

Det er interessant å se bruk av dødsstraff og antikkens menneskesyn i sammenheng. Antikken står for mange igjen som perioden hvor menneskesinnet for alvor ble interessant, likevel kan bruken av dødsstraff ses på som en selvfølge i antikken, og i oldtiden generelt.

Middelalderen – kirkens makt

Vestromerrikets fall på slutten av 400-tallet sees på som begynnelsen på middelalderen, og perioden varte frem til 1500-tallet. Kristningen av Europa, sammen med pest og død står i sentrum i denne tidsepoken.³⁰ Ifølge renessansemenneskene var middelalderen en mørk periode i historien, og de ga epoken tilnavnet «the dark ages».³¹

I middelalderens Europa var gjennomsnittsalderen mellom 30-35 år, det vil ikke si at ingen ble eldre enn dette, men det var høy barnedødelighet noe som trakk snittet betraktelig ned. Epidemier sammen med svak medisinsk kunnskap gjorde at døden fikk fortsatt å ta del i livet til menneskene i middelalderen.³² Svartedauden traff Europa på midten av 1300-tallet, og gjorde at døden ble et slags sentrum i Europa. Den nederlandske maleren Pieter Brueghel fremstilte Svartedauden i maleriet *Dødens triumf* i 1562³³, og det var nettopp det døden gjorde; den triumferte over menneskenes liv i middelalderen.

1Dødens triumf av Pieter Brueghel

³⁰ Brégaint, David; Imsen, Steinar; Scott, Ida: *Middelalderen* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 30. februar 2023 fra <http://snl.no/middelalderen>

³¹ Pruitt, Sarah: *6 Reasons the Dark Ages Weren't So Dark*, History.com. Hentet 1. februar 2023 fra <https://www.history.com/news/6-reasons-the-dark-ages-werent-so-dark>

³² Kindtler- Nielsen, Bue: *Hvor gamle ble folk i middelalderen?*, historienet.no. Hentet 3. februar 2023 fra <https://historienet.no/samfunn/middelalderen/hvor-gamle-ble-folk-i-middelalderen>

³³ Moseng, Ole Georg: *Svartedauden* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 6. februar 2023 fra <http://snl.no/svartedauden>

Vikingtiden inngår i middelalderen, og var en periode i Norden fra rundt 800 til 1050.

Vikingtiden kan ses på som en brutal epoke i europeisk historie, men også her var etterlivet viktig. Det var det vanlig å tro og håpe på at man kom til Odins rike, Vallhall etter døden. For en vikingkriger var Vallhall et paradys hvor man kunne slåss hver dag, dø i slagene, men våkne til livet igjen hver kveld og feire med kjøtt og mjød. Også dyrene kunne slaktes om og om igjen. Krigerne skulle slåss for Odin under Ragnarok.³⁴ Denne tankegangen kan si oss at vikingene kanskje unngikk tanken om døden. Før kristendommens inntog i Europa, i tidlig middelalder, var begravelser svært viktig. Arkeologiske funn fra angelsaksere og vikinger forteller oss at de avdøde fikk med seg gaver eller redskaper de kunne trenge i etterlivet. Smykker, penger og våpen var vanlig.³⁵ Både gravskikker og synet på døden endres med kristendommens påvirkning i Europa. I vikingtiden var det å ta ansvar for egne handlinger svært viktig, og uansett hva slags kriminell handling du hadde gjennomført, skulle du stå for det og ha rett til å forsvare deg på Tinget. På Tinget kunne du bli dømt til døden, eller gjort fredløs for å gjennomføre et drap. Fredløs betød at hvem som helst kunne drepe deg, uten at det ville få noen konsekvenser for drapsmannen.³⁶ Det var et skille mellom drap og mord for menneskene i vikingtiden. Mord var verre enn drap. De skilte altså på planlagte og spontane drap. Man kunne som drapsmann komme billig unna om drapet skjedde i offentlighet, for da kunne offeret bli forsvart. Det å drepe noen i skjul og prøve å stikke unna skylden ble sett på som en virkelig grov og skamfull handling.³⁷

I dagens moderne Europa skiller vi ofte mellom religion og vitenskap. Narrativ fra religiøse fortellinger er ikke nødvendigvis det vi bygger vår virkelighetsforståelse på, men dette var helt vanlig i middelalderen. Historisk sett har religion vært en kilde til kunnskap og hatt stor makt over menneskers forståelse av verden. Katolisismen dominerte i Europa i middelalderen, og

³⁴ Abusland, Åsa: *Døden i norrøn mytologi*, NDLA. Hentet 30.januar 2023 fra <https://ndla.no/nb/subject:af91136f-7da8-4cf1-b0ba-0ea6acdf1489/topic:0933e7b2-45fb-4e7f-bb13-64d7c2cd5da3/topic:f50b95dc-3447-4ff6-9801-c249f3b11a5b/resource:4552a4ee-f6fb-48bd-8142-b5cb8d0c11bb>

³⁵ University of Guelph: *Funerals*, University of Guelph - digital exhibits. Hentet 7. Februar 2023 fra <https://digex.lib.uoguelph.ca/exhibits/show/medieval/power-and-community/office-of-the-dead/funerals>

³⁶ Olavsdagene.no: *Vikingene - greit å drepe så lenge man var ærlig om det*, Olavsdagene.no. Hentet 6.februar 2023 fra <https://olavsdagene.no/aktuelt/vikingene-greit-a-drepe-sa-lenge-man-var-aerlig-om-det>

³⁷ Biørnstad, Lasse: *Vikingene talte ikke fornærmelser*, forskning.no. Hentet 6. februar 2023 fra <https://forskning.no/arkeologi-historie/vikingene-talte-ikke-fornaermelser/407260>

sammen med det kristne inntoget i Europa kom også et nytt sett med tankesyn. Vi sier at kirken hadde makten i middelalder Europa, men det er forskjell på makt i middelalderen og makt i dagens Europa. Med makt mener vi i dag gjerne politisk makt, altså hvem som tar beslutninger på vegne av staten. Dette var også makt i middelalderens Europa, men kirken hadde også ideologisk makt. De hadde mye større makt over hva folk skulle tenke og tro på, enn mennesker med makt i dag.³⁸ Kirken og bibelen hadde derfor også makt over hvordan man skulle se på drap og død.

Ifølge Bibelen er drapet på Abel i første Mosebok, kapittel fire det første drapet i verdenshistorien. Fortellingen handler om Adam og Evas sønner, Kain og Abel. Brødrene skulle en dag ofre noe til Gud. Kain ofret korn, mens Abel ofret kjøtt. Da Gud kun tok imot Abels ofring, ble Kain rasende og drepte sin bror.³⁹ Denne fortellingen kan si oss at ideen om hevn og «øye for øye, tann for tann»- prinsippet var sentralt i rettsvesenet i middelalderen i Europa.

Sammen med kristendommen kom for alvor troen på at ens handlinger i dette livet bestemte hvordan etterlivet skulle bli. Enten kom man til paradiset, eller så kom man til helvete. Alle døde måtte først i skjærsilden for å oppleve en åndelig renselse. Kristendommen samlet på et vis folkets tro på et liv etter døden. Det hadde vært mange måter å se på etterlivet på i Europa, men troen på et paradiset og et helvete dominerte i Europa i middelalderen.⁴⁰

I dagens rettssystem forholder vi oss til at man er skyldig til det motsatte er bevist, mens i middelalderens rettssystem var man skyldig til det motsatte var bevist. Man var selv ansvarlig for å bevise seg uskyldig, og det vanligste var å avgi en nektelsesed i kirken, og tok dermed Gud til vitne. For å bli trodd var man også avhengig av edshjelpere, altså noen som gikk god for deg. Aller helst ville man ha et vitne til forbrytelsen som edshjelper. Jo verre forbrytelsen var, jo flere edshjelpere var man avhengig av. Det å renske seg for et mord krevde at elleve

³⁸ Zakariassen, Eivind: *Oversikt: Religion, makt og menneskesyn*, NDLA.no. Hentet 6.februar 2023 fra <https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:7042c278-5b24-4f45-8875-30f034cbeaab/topic:1:68b378fb-2d7e-4301-b0a1-ab10fea6aac9/resource:694b554e-8aba-4f71-90e0-5d08ea1c2097>

³⁹ Bibelselskapet: *Kain og Abel*, bibel.no. Hentet 22. januar fra <https://bibel.no/om-bibelen/laer-om-bibelen/bibelsk-persongalleri/kain-og-abel>

⁴⁰ Amundsen, Bård: *Slik sendte vi slemme folk til helvete*, forskning.no. Hentet 7.februar 2023 fra <https://forskning.no/religionshistorie-historie-kriminalitet/slik-sendte-vi-slemme-folk-til-helvete/358239>

edshjelpere gikk god for deg. Å bruke Gud som vitne var også en mulighet, hvor man kunne gjennomføre jernbyrd. Jernbyrd gikk ut på at den tiltalte måtte holde på glødende jern. Om sårene var infisert noen dager senere var det et tegn på at Gud anså deg som skyldig. Om sårene var borte eller ihvertfall leget var du uskyldig. Denne måten å avgjøre straffskyld på ble forbudt av pavekirken i 1215, da de anså det som ulovlig å be Gud om å gjennomføre et mirakel.⁴¹ Den vanligste straffen for et drap i middelalderen var halshugging, men det var også mulig å betale bot til offerets familie om man hadde råd. Fattigfolk ble henrettet med en vanlig øks, mens personer med mer penger og høyere status kunne henrettes med sverd. Om man ble henrettet med sverd kunne man sitte rakrygget mens bøddelen kuttet hodet av deg. De som ble henrettet med øks ble begravet på Tinget, mens de som ble henrettet med sverd fikk en kirkelig begravelse, noe som betydde større sjanse for å komme til himmelen.⁴² Det vil altså si at ideen om status og hierarki også eksisterte i brutale henrettelsesprosesser.

Middelalderen er kjent for sine utspekulerte og forferdelige torturmetoder. Selv om oppgaven ikke tar for seg torturmetoder generelt, kan disse fortelle oss om menneskesynet og menneskelivets verdi i middelalderen. Torturmetodene var så brutale at de, på samme måte som i antikken, balanserte mellom liv og død.⁴³ Blant disse finner vi en metode som ble kalt «søvnløs smerte». Her fikk torturofrene en kjettergaffel, altså en jerngaffel med to spisser på hver sin side, plassert mellom brystet og haken. Den ble festet til bakhodet med en rem slik at offeret ble nødt til å holde hodet i en bestemt og ubehagelig posisjon. Om man sank hodet ned mot brystet ville gaflene kiles inn i hake og bryst. Denne metoden gjorde at ofret måtte sitte våken over svært lang tid og til slutt ofte tilsto hva som helst. Om en hadde snakket stygt om Gud kunne man straffes ved å få tungen revet ut med en spesialtilpasset tang. Da ville offeret aldri snakke stygt om Gud igjen. Strekkbenken ble ansett som en av de verste torturmetodene som ga flest varige skader. Offeret ble lagt på en benk, fikk bundet armer og ben og så ble det trukket i hver sin ende. Her ble knoklene litt etter litt trukket ut av

⁴¹ Ole-Albert Rønning: *Bevis i middelalderens rettssystem*, Norgeshistorie.no. Hentet 9. februar 2023 fra <https://www.norgeshistorie.no/hoymiddelalder/0936-bevis-i-middelalderens-rettssystem.html>.

⁴² Kjus, Audun: *Død som straff i middelalderen*, Unipub, 2011, s.95.

⁴³ Christensen, Else: *Ren tortur: Fra kokende olje til pinebenker og kranieknusere*, historienet.no. Hentet 6.mars fra <https://historienet.no/kriminalitet/terrorisme/ren-tortur-fra-kokende-olje-til-pinebenker-og-kranieknusere>

ledd og man kunne få varige muskelskader.⁴⁴ De utallige og kalkulerte metodene kan si oss at menneskelivet og ikke minst menneskeverdet hadde lav status i middelalderen.

Med dagens moderne blikk kan middelalderen oppfattes som den mørkeste perioden for mennesket og menneskesynet, og det var den kanskje på et vis også. Døden hadde stor plass i middelalder samfunnet, og på samme måte som i oldtiden var det å slå hardt ned på drap, ved å drepe nesten en selvfølge. Sammenlignet med antikken var ikke drap brukt som ren underholdning i middelalderen, men kan sees på som ren avskrekkelse for borgerne.

⁴⁴ Fafner, Hans Henrik: Torturmetoder: Historiens ti mest brutale, historienet.no. Hentet 6.mars 2023 fra <https://historienet.no/samfunn/middelalderen/torturmetoder-historiens-ti-mest-brutale>

Opplysningstiden – alle mennesker er født frie?

Før opplysningstiden overtar i Europa, finner vi perioden renessansen som på et vis er avgjørende for opplysningstidens gjennomslagskraft. Kirkens verdenssyn og makt blir for alvor utfordret. Renaissanceen preges av at kirken forsøker å slå ned på dette opprøret. Et eksempel på dette er behandlingen av forskerne Giordano Bruno og Galileo Galilei som utfordret kirkens syn på at jordkloden var i sentrum av universet.⁴⁵ Bruno ble henrettet for vranglære⁴⁶, mens Galilei ble idømt livsvarig fengsel.⁴⁷ Renaissanceen var forløperen til opplysningstiden, og deler mange av de samme ideene. Samtidig handler renessansen om å bringe tilbake ideer fra antikken, som kan ha hatt en viss innvirkning på gjennomslagskraften til de nye ideene om menneskesyn.

Opplysningstiden er tidsepoken som avløser renessansen på slutten av 1600-tallet, og blir ofte fremstilt som en slags port inn til det moderne samfunnet. Etter en over tusen år lang periode med religion som kunnskapskilde i Europa, gir opplysningstiden Europa et nytt tankesett og et behov for å undersøke verden gjennom det vitenskapelig perspektiv.

Opplysningstiden begynte smått som et opprør mot gamle og konservative tanker på cafeer og klubber, men endte i revolusjonerende kriger.⁴⁸ Vitenskapen beviste at verden ble styrt av fysiske lover og ikke religiøse lover, noe som skapte stor konflikt og gjorde at kirken mistet en del av sin makt.⁴⁹ Menneskerettigheter, ytringsfrihet, vitenskap og frihet ble viktige stikkord for denne tidsepoken. Frankrike kan sees på som sentrum for opplysningstiden i Europa. Den franske revolusjon sammen med den amerikanske uavhengighetskrigen satte spor i Europa og var særdeles viktig for opplysningstenkernes gjennomslag. Sammen med en ny virkelighetsforståelse kom også et nytt syn på menneskelivets verdi, og med det også et nytt syn på døden. Krigene gikk fra å handle om landområder til å handle om rettigheter.⁵⁰

⁴⁵ KublaKan, *Renessansen*, kublakan.no. Hentet 17.mars 2023 fra <https://kublakan.no/hjem/renessansen/>

⁴⁶ Tjønneland, Eivind: *Giordano Bruno*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 17. mars 2023 fra https://snl.no/Giordano_Bruno

⁴⁷ Elgarøy, Øystein: *Galileo Galilei*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 17. mars 2023 fra https://snl.no/Galileo_Galilei

⁴⁸ Skaldene: *Opplysningstiden*, YouTube. Hentet 5. mars 2023 fra <https://www.youtube.com/watch?v=Iz8KWPWs9n8>

⁴⁹ Haywood, John: *Historisk verdensatlas*, Könemann forlag, 2000, s.142.

⁵⁰ Krefting, Ellen: *Opplysningstiden* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 9. februar 2023 fra <https://snl.no/opplysningstiden>

Den forventede levealderen i Europa i opplysningstiden var mellom 35 og 45 år.⁵¹ 1700-tallet var sterkt preget av krig og konflikt i Europa, og sjøslag mellom de europeiske koloniene. Særlig Storbritannia og Frankrike var i sentrum i disse krigene. Den amerikanske uavhengighetskrigen og Den franske revolusjon er svært viktige for opplysningstiden.

Manglende anatomikunnskap gjorde at noen kunne bli erklært døde litt for tidlig og ryktene gikk om å bli begravd levende. Leger slet med å skille dyp bevisløshet og død fra hverandre. Fortellingene om lik som var funnet i kister med trefliser under neglene eller merker i pannen etter å ha dunket hodet mot kisten i desperasjon var mange. Dette gjorde at det spredte seg en frykt for å bli levende begravd i store deler av Europa.⁵² Dette kan bety at det var en økende frykt for å dø i opplysningstiden sammenlignet med i middelalderen. Samtidig som troen på kristendommen ble mindre, ble også menneskene kanskje reddere for hva som ville skje etter livet.

Selv om mange av de nye opplysningstenkerne var kritiske til religion, var det ikke slik at troen på religion hadde forsvunnet. Det er vanskelig å finne en felles tro i Europa på hva som skjer etter døden på denne tiden. Dette er sannsynligvis fordi tanken om religionsfrihet ble særdeles viktig i opplysningstiden. I Tyskland oppsto pietismen på 1700-tallet og denne trosretningen la vekt på personlig tro. Som tidligere skrevet hadde kirken hatt sterk ideologisk makt i Europa i de foregående årene, og hatt stor påvirkning på hva folk skulle synes om døden og det som skulle skje etter den. Da den franske revolusjon skilte stat og kirke på slutten av 1700-tallet mistet trolig kirken sin ideologiske makt over folket. Tro ble en privatsak.⁵³

I Norge var det *Christian den femtes Norske Lov* som gjaldt fra 1687. Lovverket varte frem til den nye grunnloven i 1814, men straffelovene varte helt frem til den nye kriminalloven i 1842. Kapittel seks i sjette boken i *Christian den femtes Norske Lov* heter *Om manddrab*. Det inneholder 21 paragrafer som omhandler hvordan man skulle straffe drapsmenn i Norge. Paragraf 1 er svært tydelig: «Den som dreper en annen, og det ikke skjer av våde eller

⁵¹ AgeUp: *A brief history about human longevity*, AgeUp.no. Hentet 28. februar 2023 fra <https://learn.age-up.com/blog/a-brief-history-of-human-longevity/>

⁵² Overbye, Stine: *Skrekkslagne europeere ville unngå forferdelig begravelsesfenomen*, historie.net.no. Hentet 5. mars 2023 fra <https://historienet.no/samfunn/hverdagsliv/skrekkslagne-europeere-ville-unnga-forferdelig-begravelsesfenomen>

⁵³ Molland, Einar; Flottorp, Haakon; Langhelle, Svein Ivar: *Pietisme*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 5. mars 2023 fra <http://snl.no/pietisme>

nødverge, bøter liv for liv, og enten han utstår sin straff eller rømmer, så han ikke kan finnes eller pågripes, og dømmes fredløs, da skal hans hovedlodd [arv], unntatt jord, være forbrutt. [Den ene] halvdelen [går til] til den dreptes neste arvinger og [den andre] halvdelen til hans herskap».

«Den som ombringer seg selv har forbrutt sin hovedlodd til sitt herskap, og må ei begraves i kirken eller på kirkegård, med mindre han gjør det i sykdom og raseri» står det i paragraf 21.⁵⁴ Denne loven var til for å straffe mennesker som tok sitt eget liv. Denne type lovgiving ga rettsvesenet en vanskelig oppgave, og var vanlig i mange av de evangelisk-lutherske landene i Europa. I Danmark var det seniorforsker Tyge Krogh ved Statens Arkiver i Danmark kaller «selvmordsmord utbredt». Kirken påsto at de som tok sitt eget liv ville komme til helvete, og løsningen for suicidale ble å drepe uskyldige for å bli henrettet selv. Om man angret på å ha tatt et annet menneskes liv før henrettelsen ville Gud tilgi og la forbryteren komme til himmelen. Dette kan si oss hvor viktig det var for et menneske på denne tiden å komme til himmelen. «Selvmordsmord» ble utbredt i Nord-Europa, og det danske rettsvesenet innså at noe måtte endres. Straffen for «selvmordsmord» ble derfor verre og mer brutal. For sivile «selvmordsmordere» skulle straffen være å bli kløpet med en glødende tang fem ganger fra fengselet til der henrettelsen skulle finne sted. Først skulle forbryteren få hånden kuttet av og til slutt sitt hode. Så skulle det som var igjen av liket stilles ut til avskrekking for samfunnets borgere.⁵⁵ Om vi kun hadde sett på lovverket i Danmark og Norge ville vi mest sannsynlig ha kommet frem til at bruk av dødsstraff var legitimert og lite til diskusjon. Om vi tar en titt på andre europeiske land vil vi kunne se noe annet.

Den italienske filosofen Cesare Beccaria utga verket *Dei delitti e delle pene* (Om forbrytelser og stoffer) i 1764. Boken inneholdt 47 kapitler hvor Beccaria diskuterte samtidens straffemetoder. Her slo han hardt ned på bruken av dødsstraff og mente den var svært lite human og i tillegg virkningsløs. Beccaria påsto også at straffesystemet var basert på hevn og følelser, ikke på fornuft. Han mente at staten hadde rett til å straffe, men ikke retten til å ta liv, og hensikten med straff skulle ikke være hevn, men å unngå forbrytelser. «Er døden en straff, som virkelig er nyttig og nødvendig for sikkerhet og god orden i samfunnet? Er tortur

⁵⁴ Norgeshistorie.no: *Christian Vs norske lov – om drap*. Hentet 5. mar. 2023 fra <https://www.norgeshistorie.no/kilder/enevelde/K1216-christian-vs-norske-lov-om-drap.html>.

⁵⁵ Ebdrup, Niels: *Drepte for å bli henrettet*, forskning.no. Hentet 5.mars 2023 fra <https://forskning.no/historie-religion/drepte-for-a-bli-henrettet/719137>

og legemsstraff rettfærdige, og når de det mål, som lovene setter seg?»⁵⁶ skriver Beccaria i *Dei delitti e delle pene*. Beccarias hovedargument for avskaffelse av dødsstraff var ikke at det var uetisk, men at det ikke hadde noen hensikt. Han mente at hensikten bak bruk av dødsstraff var avskrekking, og at staten kunne oppnå dette med andre type straffer.

«Med hvilken rett kan menneskene tillate seg å drepe deres medmennesker? (...) Har det noensinne vært noen, som har villet overlate andre mennesker en rett til å slå ham selv i hjel? Hvordan kan det noensinne i det meget lille offeret, hver enkelt har brakt av sin frihet, ligge et avkall på det største av alle goder, nemlig livet? Dødsstraff er altså ingen rett. Den er derimot en krig staten fører mot en borger, fordi den finner hans tilintetgjørelse nødvendig eller nyttig.»⁵⁷

Beccarias verk ble oversatt til flere europeiske språk, og ble raskt svært populær, særlig hos filosofene i Paris. Utgivelsen av *Dei delitti e delle pene* satt i gang en bølge av endringer i ulike europeiske straffelover.⁵⁸

I England gjorde plassmangel i fengsler at man kunne få dødsstraff for omlag 200 ulike forbrytelser. Å stjele et ur kunne ende med henrettelse. Denne perioden som varte fra 1700-tallet til starten av 1900-tallet blir kalt «the bloody code».⁵⁹ I 1777 lot England seg påvirke av Beccarias tankegang og parlamentet var enige om at en overdreven bruk av dødsstraff var lite ønskelig. I 1788 avskaffet keiser Joseph den andre av Østerrike-Ungarn dødsstraff, det samme skjedde i Toscana i 1776. Keiser Leopold i Toscana inviterte Beccaria i 1790 til å utforme en ny strafferett for Lombardia (region i Nord-Italia). Preussen, Bayern, Danmark og Frankrike lot seg også påvirke av Beccarias revolusjonerende tanker. Verket førte til mange endringer, men dødsstraff ble ikke avskaffet i sin helhet i mange av disse landene, kun innskrenket.⁶⁰

Diskusjonen rundt statens rett til å ta et liv hadde for alvor begynt, og et slik tydelig skille som vi finner i Beccarias popularitet på 1700-tallet har jeg ikke funnet i noen tidligere tidsepoker.

⁵⁶ Floto, Inga: *Dødsstraffens kulturhistorie – ritualer og metoder 1600-2000*, Museum Tusulanums forlag, 2001, s. 52.

⁵⁷ Floto, Inga: *Dødsstraffens kulturhistorie – ritualer og metoder 1600-2000*, Museum Tusulanums forlag, 2001, s. 55.

⁵⁸ IBID

⁵⁹ Ebbesen Jensen, Andreas: *Alt håp døde i 1800-tallets fengsler*, historienet.no. Hentet 9.mars 2023 fra <https://historienet.no/kriminalitet/alt-haap-doede-i-1800-tallets-fengsler>

⁶⁰ Floto, Inga: *Dødsstraffens kulturhistorie – ritualer og metoder 1600-2000*, Museum Tusulanums forlag, 2001, s.65-67

De aller største endringene i Europa på 1700-tallet finner vi i Frankrike, hvor monarkiet ble avskaffet og republikken ble innført. Frankrikes borgere ønsket et mer likestilt samfunn.⁶¹ Jeg ønsker å fokusere på Frankrike i opplysningstiden fordi deres revolusjon var med på å endre Europa.

Som en reaksjon på omveltningene i den franske revolusjon dannet Frankrike en ny nasjonalforsamling i 1789. Forsamlingen konkluderte med at alle mennesker er født frie og like, og at all makt og myndighet må komme fra folket. Dette er selve grunnlaget for moderne menneskesyn og demokrati.⁶² Dette burde ha vært slutten for praktisering av dødsstraff, men samme år innfører Frankrike giljotinen.⁶³ Det som vi ser på som en relativt horribel drapsmaskin i dag, var et forsøk på en mer human og rettferdig straff i opplysningstidens Frankrike. Hjernen bak giljotinen var legen Joseph-Ignace Guillotin som i utgangspunktet var sterkt imot dødsstraff og hadde et håp om at det skulle avskaffes om ikke for mange år. Han ønsket at giljotinen skulle bidra til en større likhet også blant forbrytere, og Nasjonalforsamlingen innførte den som eneste statlige henrettelsesmetode den 20. mars 1792. Guillotin mente at med et mer likestilt Frankrike ville deres borgere også bli mer pliktoppfyllende. Arbeidet frem mot en ferdigbygd giljotin var gjennomtenkt, for Nasjonalforsamlingen mente at det sa mye om et land hvordan de behandlet sine forbrytere – derfor måtte giljotinen være en feilfri drapsmaskin. Det ble satt sammen en gruppe som skulle designe giljotinen, og denne gruppen kom frem til at treverket måtte males rødt slik at tilskuerne skulle skånes for blodspruten. Likevel ble giljotinen opphøyet på en slags scene slik at så mange som mulig fikk følge med.⁶⁴

Frankrike ble republikk i september året etter, og ble styrt av revolusjonsleder Maximilien de Robespierre. Robespierre styrte med hard hånd, og sendte mange av de han så på som lite revolusjonære eller som stilte seg opp mot den nye republikken i giljotinen. Kong Ludvig den

⁶¹ Brégaint, David: Frankrikes historie, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 7. mars 2023 fra http://snl.no/Frankrikes_historie

⁶² Østberg, Kai Peter; Tønnesson, Kåre: *Den franske revolusjon*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 6. mars 2023 fra http://snl.no/Den_franske_revolusjon

⁶³ Østberg, Kai Peter: *Giljotin*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra <https://snl.no/giljotin>

⁶⁴ Kruhøffer, Annette: *Giljotinen skulle avskaffe dødsstraff – men gjorde de motsatte*, historienet.no. Hentet 6. mars 2023 fra <https://historienet.no/teknikk/oppfinnelser/giljotinen-skulle-avskaffe-dodsstraffen-men-gjorde-det-motsatte>

16 og dronning Marie-Antoinette var intet unntak.⁶⁵ Robespierre lot det som skulle være en human drapsmetode og Frankrikes stolthet bli slutten på livet til om lag 15 000 uskyldige mennesker mellom september 1793 og juli 1794.⁶⁶ Robespierre endte også sitt liv i giljotinen etter å ha blitt styrtet i 1794.⁶⁷

I dag kan vi se tilbake på innføringen og bruken av giljotin som et svært merkelig valg for et land som skulle bli mer likestilt, men dette kan også sees på som deres forsøk på å avskaffe dødsstraff.

Akkurat i dette tidsvinduet var det så åpent for nye ideer og metoder i Frankrike at jeg antar at det hadde vært gjennomførbart å avskaffe dødsstraff umiddelbart. Likevel ble ikke dette utfallet, og det kan være fordi samfunnets borgere følte innerst inne at dødsstraff var riktig, men kanskje ikke etisk riktig. I 1782 har tanken om å avskaffe dødsstraff, og dermed avskaffe tanken om at mennesker med makt har rett til å drepe, endelig dukket opp hos nettopp mennesker med makt. Denne tankegangen har jeg ikke funnet i noen tidligere tidsepoker.

Målet med Guillotins oppfinnelse var en mer human dødsstraff, og dette gjør det mulig å diskutere hva humant egentlig er. For opplysningsmenneskene kan en human dødsstraff ha betydd det som ville være minst fysisk vondt. I dag vil jeg anta at human er like mye den psykiske påkjeningen som den fysiske, og at disse veier like tungt i når vi skal begrunne hvorfor vi ikke har dødsstraff i dag. Giljotinen ble ikke avskaffet i Frankrike før i 1981.⁶⁸

Den franske nasjonalforsamlingens tanke om hvordan man behandler kriminelle sier mye om et land, og kan ha vært svært avgjørende for dagens Europa. Fra at man i middelalderen hadde kirken til å dømme og straffe forbrytere og drapsmenn, var det nå staten som avgjorde slike saker. Dette kan ha gjort at de måtte tenke nytt rundt straffemetoder. I tidligere tidsepoker var man svært opptatt av det å hevne seg på drapsmannen, gjerne ved å straffe dens familie eller at offerets familie skulle straffe drapsmannen. Denne tankegangen er ikke

⁶⁵ Kruhøffer, Annette: Giljotinen skulle avskaffe dødstraff – men gjorde de motsatte, historienet.no. Hentet 6.mars 2023 fra <https://historienet.no/teknikk/oppfinnelser/giljotinen-skulle-avskaffe-dodsstraffen-men-gjorde-det-motsatte>

⁶⁶ Sutcu, Emrah; Kindtler-Nielsen, Bue: *Hvor mange ble henrettet under terrorregimet*, historienet.no. Hentet 8.mars 2023 fra <https://historienet.no/krig/revolusjon/hvor-mange-ble-henrettet-under-terrorregimet>

⁶⁷ Brégaint, David: *Frankrikes historie*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra http://snl.no/Frankrikes_historie

⁶⁸ Kindtler-Nielsen, Bue: *Hvem var den siste i giljotinen*, historienet.no. Hentet 8.mars 2023 fra <https://historienet.no/kriminalitet/kriminelle/hvem-var-den-siste-i-giljotinen>

like sterk i dag, og jeg antar at det har sitt opphav i opplysningstiden og statens fremvekst. Fordi staten skulle representere alle landets borgere.

Etter å ha undersøkt opplysningstiden har jeg kommet frem til at dette er den perioden hvor splittelsen var størst rundt syn på drap og dødsstraff. Samtidig som man i Norge og Danmark brukte dødsstraff relativt hyppig, er det virkelig i denne perioden debatten om dødsstraff er etisk riktig også oppstår i andre europeiske land. Beccarias verk og den franske revolusjonen med giljotinen viser hvordan synet på drap og dødsstraff endret seg litt etter litt i opplysningstiden. Opplysningstiden og dens revolusjoner blir ofte begrenset til 1700-tallet, men tankegangen og arbeidet mot en mer likestilt verden fortsetter ut i 1800-tallet i hele Europa.

1800 og 1900-tallet – døden på vei inn i moderne tid

Etter et revolusjonerende århundre blir 1800-tallet epoken for gjennomføring av de nye idealene, og den industrielle revolusjon preger også tidsepoken. 1900-tallet følger etter og er sterkt preget av to verdenskriger, og oppbyggingen av samfunnene i Europa.

I Vest-Europa var gjennomsnittsalderen 33,4 år rundt 1820, og dette lave tallet skyldes svært høy barnedødelighet⁶⁹. Epidemier herjet i Europa, og særlig kolera var utbredt og på 1800-tallet.⁷⁰ 1900-tallet var preget av Spanskesyken som tok mellom 50 og 100 millioner liv.⁷¹ Første verdenskrig (1914-1918) og andre verdenskrig (1939-1945) setter igjen døden i fokus i Europa. Om lag 7 millioner sivile blir drept under første verdenskrig⁷², mens rundt 70 millioner ble drept under andre verdenskrig.⁷³ Man kan trygt si at døden preget Europa i denne perioden.

I mangel på en felles religiøs tro på livet etter døden i Europa, kan vi se på fremstillingen av døden i kunst og litteratur for å finne ut av hva man forventet etter døden. 1800-tallet kalles i litteratur og -kunstperspektiv for romantikken, og skulle være et opprør mot opplysningstankene.⁷⁴ Kunstnere ville ikke dyrke fornuft og vitenskap på samme måte som i opplysningstiden. Romantikken satte fokus på følelser, individet og naturen i kunsten. Døden ble også fremstilt på en vakrere måte enn i for eksempel middelalderen. Maleriene som fremstilte døden var såre fremfor blodige og groteske. I litteraturen dukket døden opp etter å ha blitt mindre viktig gjennom opplysningstiden. Den norske dikteren Henrik Wergeland skrev blant annet to dikt om døden like før han selv døde i 1845. *Til min Gyldenlak* og *Til foråret* beskriver to vidt forskjellige syn på det å skulle dø. I *Til min Gyldenlak* forteller jeg-et om

⁶⁹ Østgårdsgjelten, Roar: *Eventyrlig velstandsvekst i snart 200 år*, Aftenposten på aftenposten.no. Hentet 7. mars 2023 fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/3jzbg/eventyrlig-velstandsvekst-i-snart-200-aar>

⁷⁰ Harrison, Dick: *Epidemiene som drepte millioner*, historienet.no. Hentet 14. mars 2023 fra <https://historienet.no/vitenskap/medisin/epidemiene-som-drepte-millioner>

⁷¹ Mamelund, Sverre-Erik: *spanskesyken* i Store medisinske leksikon på snl.no. Hentet 14. mars 2023 fra <https://sml.snl.no/spanskesyken>

⁷² Brazier, Eirik; Kirkhusmo, Anders: *første verdenskrig* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 14. mars 2023 fra https://snl.no/f%C3%B8rste_verdenskrig

⁷³ Hatlehol, Gunnar D.: *Andre verdenskrig* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 22. mars 2023 fra https://snl.no/andre_verdenskrig

⁷⁴ Hagen, Erik Bjerck: *Romantikken*, litteratur i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra http://snl.no/romantikken_-_litteratur

hvordan han ser på det å skulle dø til en blomst. Jeg-et forteller om hvor sørgelig det vil være å forlate verden, men også hvordan han har forsont seg med det som skal skje. I diktet *Til Foråret* skriver Wergeland om et desperat rop om hjelp like før han dør.⁷⁵ Diktet åpner slik:

”O Foraar ! Foraar ! red mig!
Ingen har elsket dig ømmere end jeg.”⁷⁶

Skillet mellom disse diktene kan illustrere usikkerheten et menneske på 1800-tallet følte på rundt det å dø. I tidsepokene før hadde det vært bred enighet om at man enten kom til himmelen eller til helvete, at det fantes et faktisk sted for de døde. Denne sikkerheten hadde ikke 1800-tallsmenneskene lenger. Menneskene på 1800-tallet måtte finne sin egen tro på livet etter døden. Det å finne et felles syn på livet etter døden i Europa på 1900-tallet er relativt umulig, ettersom det var en økende tro på religionsfrihet og vitenskapen tilsier at det ikke finnes et liv etter døden.

Det er på 1800-tallet at man kan se at ideene fra den franske revolusjon virkelig sprer seg i Europa. Flere liberale opprør mot de eneveldige landene i Europa oppstår, og det ble stilt et krav om endring. Disse opprørene og i noen tilfeller eneveldets slutt splitter Europa på vei inn i to verdenskriger. De liberale landene ble ledet av Storbritannia og de andre konservative landene av Preussen (Tyskland og Polen), Østerrike og Russland. Radikale sosialistiske bevegelser over hele Europa ønsket nye frihetsidealer og satte fokus menneskerettigheter. Den generelle uroen på 1800-tallet er godt illustrert av tilstanden i Frankrike, hvor de opplevde tre forskjellige styremåter i løpet av 1800-tallet: konstitusjonelt monarki fra 1814 til 1848, republikk fra 1848 til 1852, og keiserdømme fra 1852-1872.⁷⁷ Februarrevolusjonen i 1848 startet i Paris som et nytt opprør mot de autoritære lederne, som endte i allmenn stemmerett for menn i Frankrike. Revolusjonen spredte seg i hele Europa, og da særlig til Østerrike, Tyskland og Italia. Målet var demokrati og menneskerettigheter. Med disse

⁷⁵ Abusland, Å., Tørdal, R. M., Engan, O., Federl, M., Nagel, J., Solbakken, H. M., Nyhus, J. Ø: *Døden i litteraturen 1500–1850*, NDLA. Hentet 8.mars 2023 fra <https://ndla.no/nb/subject:af91136f-7da8-4cf1-b0ba-0ea6acdf1489/topic:0933e7b2-45fb-4e7f-bb13-64d7c2cd5da3/topic:f50b95dc-3447-4ff6-9801-c249f3b11a5b/resource:1b422fa3-7a49-4601-8d38-ccdb1163d3dd>

⁷⁶ Bokselskap.no: *Utvalgte dikt Henrik Wergeland – Til min gyldenlak*. 8.mars 2023 fra <https://www.bokselskap.no/boker/wergelanddikt/tilmingyldenlak>

⁷⁷ Brégaint, David: *Frankrikes historie*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra http://snl.no/Frankrikes_historie

idealene kunne dette også ha vært en naturlig død for dødsstraffen i mange av de europeiske landene, men slik var det ikke. Opprørernes gjennomslag på 1800-tallet var kortvarige og ble slått hardt ned på av store deler av Europas regjeringer.⁷⁸

Norge fikk en ny kriminallov i 1842 som avløste Christian den femtes straffelov fra 1687. Ifølge den nye loven skulle man straffes med døden for overlagt drap og landsforræderi. Dødsstraff skulle i utgangspunktet være eneste straff for disse forbrytelsene, men det ble senere vanlig å bli benådet og idømmes til straffearbeid livet ut. I 1876 gjennomførte Norge de siste henrettelsene om vi ser bort i fra dødsstraff etter andre verdenskrig. Dødsstraff for sivile ble avskaffet i 1902, men skulle fortsatt gjennomføres når det gjaldt militære forbrytelser.⁷⁹

Norges oppgjør etter andre verdenskrig kan vise hvor følelsesladd bruken av dødsstraff er, også etter en avskaffelse og en bredere forståelse av bruken av dødsstraff i Europa. Etter at man så å si hadde avskaffet dødsstraff i Norge, ble hevnønsket sannsynligvis for stort etter andre verdenskrig. Militær dødsstraff hadde for øvrig vært lovlig i Norge etter avskaffelsen av sivildødsstraff i 1902. Dette betyr likevel ikke at dødsdommene etter andre verdenskrig var lovlige. London-regjeringen åpnet opp for bredere bruk av dødsstraff i 1941, slik at det også skulle innebefatte drap og mishandling. Stortinget godkjente disse anordningene, og dette gjorde det mulig å straffe med døden igjen.⁸⁰ Å åpne opp for dødsstraff kan i tillegg til hevnønsket, ha vært til for å advare nordmenn om hva som ville skje dersom man støttet nazistene. 37 mennesker ble henrettet i Norge etter andre verdenskrig.⁸¹ Betjent i Statspolitiet Reidar Haaland var den første som ble dødsdømt etter krigen høsten 1945, etter at domstolen enstemmig fastslo at dødsstraff måtte gjeninnføres. Etersom gjeninnføringen ikke hadde en særlig begrunnelse, ble det viktig av Stortinget støttet denne avgjørelsen. Argumentet til tilhengerne for dødsstraff på Stortinget var at en måtte ta inn over seg den ekstraordinære situasjonen Norge sto i. Etersom Norge allerede hadde gjeninnført og fullbyrdet henrettelser var det viktig for mange tilhengere å fortsette, med likhet for loven i

⁷⁸ Tøllefsen, Trond Ove; Greve, Tim; Smith-Meyer, Trond; Scott, Ida: *Europas historie*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 8. mars 2023 fra http://snl.no/Europas_historie

⁷⁹ Andenæs, Johs.; Sulland, Frode: *Dødsstraff i Norge*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 7. mars 2023 fra http://snl.no/d%C3%B8dsstraff_i_Norge

⁸⁰ Lokalhistorie, *Dødsstraff under andre verdenskrig*, lokalhistoriewiki.no. Hentet 20. mars fra https://lokalhistoriewiki.no/wiki/D%C3%B8dsstraff_under_andre_verdenskrig

⁸¹ Norgeshistorie.no, Nik. Brandal: *Dødsstraff under rettsoppgjøret*. Hentet 14. mars 2023 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1728-dodsstraff-under-rettsoppgjoret.html>.

tankene. Også her kan vi finne en måte å legitimere dødsstraff, og et ønske om å ha en mest rettfærdig straff for alle.

Motstanderne mot dødsstraff argumenterte ut ifra et prinsipp om at dødsstraff ikke hørte hjemme i en moderne stat. Selv i 1950, da Norge skulle behandle en ny beredskapslov holdt ikke disse argumentene til flertall. På dette tidspunktet hadde dødsdommene etter andre verdenskrig blitt gjennomført, ellers så hadde den dødsdømte blitt benådet.⁸²

Forfølgelsen av krigsforbrytere var ikke kun forbeholdt Norge; Nürnbergprosessen var rettsaken mot tyske nazister etter andre verdenskrig, med en domstol som var et samarbeid mellom Storbritannia, Frankrike, Sovjetunionen og USA. Hvert land hadde sin representant i domstolen. Man kan se på dette samarbeidet som et tydelig tegn på at man ønsket felles rettigheter i Europa. Tolv mennesker ble dømt til døden i løpet av rettsaken som varte fra 1945 til 1946. Disse dødsdommene ble gjennomført ved henging.⁸³

Som følge av andre verdenskrig ble FN (Forente Nasjoner) grunnlagt i 1945. I 1948 ble «Verdenserklæringen om menneskerettigheter» vedtatt av generalforsamlingen og dette kan sies å være et grunnlag for avskaffelsen av dødsstraff i Europa i årene som følger. I erklæringen står det: «ingen skal bli utsatt for tortur eller grusom, umenneskelig eller fornedrende behandling eller straff».⁸⁴ Denne setningen kan også tolkes til å innebefatte dødsstraff. I 1982 ble protokoll 6 som tar for seg dødsstraff lagt til i Europarådets konvensjon. Her står det blant annet at dødsstraff må avskaffes i fredstid, men den kan brukes i krig eller om det er fare for krig. I 2002 ble protokoll 13 lagt til i Europarådets konvensjon. Her kommer det frem at dødsstraff må avskaffes både i fredstid og i krigstid.⁸⁵

⁸² Norgeshistorie.no, Nik. Brandal: *Stortinget og rettsoppgjøret*. Hentet 15. mars 2023 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1722-stortinget-og-rettsoppgjoret.html>.

⁸³ Store norske leksikon: *Nürnbergprosessen*, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 15. mars 2023 fra <https://snl.no/N%C3%BCrnbergprosessen>

⁸⁴ Amnesty: *Dødsstraff: Spørsmål fra tilhengere av dødsstraff og Amnestys svar (Oppdatert september 2012)*. Hentet 15. mars 2023 fra <https://amnesty.no/dodsstraff-sporsmal-fra-tilhengere-av-dodsstraff-og-amnestys-svar-oppdaterseptember-2012>

⁸⁵ Amnesty: *Dødsstraff: Spørsmål fra tilhengere av dødsstraff og Amnestys svar (Oppdatert september 2012)*. Hentet 15. mars 2023 fra <https://amnesty.no/dodsstraff-sporsmal-fra-tilhengere-av-dodsstraff-og-amnestys-svar-oppdaterseptember-2012>

Det å ta et oppgjør med andre verdenskrig kan i tillegg til å straffe de ansvarlige, også vise oss hvor viktig det kan ha vært å rydde opp i ulike rettssystemer i Europa. For som vi kan se på tabellen nedenfor er det i perioden etter andre verdenskrig at det oppstår en bølge av avskaffelser i Europa. Denne perioden for diskusjon av dødsstraff i Europa kan virke litt selvmotsigende, og viser oss hvor følsom debatt dette er. Samtidig som man åpnet opp for dødsstraff som en reaksjon på andre verdenskrig, kan denne tiden også være en av hovedgrunnene for avskaffelse i årene som fulgte slik jeg tolker det. Urettferdig død hadde vært gjennomgående hele første del av 1900-tallet, og jeg mener det er rimelig å tro at denne urettferdigheten var en vekker i Europa.

Total oversikt over avskaffelse av dødsstraff i Europa

Land	Fullstendig avskaffet
San Marino	1865
Island	1928
Tyskland	1949
Monaco	1962
Østerrike	1968
Vatikanstaten	1969
Finland	1972
Sverige	1972
Portugal	1976
Danmark	1978
Luxembourg	1979
Norge	1979
Frankrike	1981
Nederland	1982

Liechtenstein	1987
Romania	1989
Slovenia	1989
Andorra	1990
Irland	1990
Kroatia	1990
Kypros	1990
Slovakia	1990
Tsjekia	1990
Ungarn	1990
Nord-Makedonia	1991
Sveits	1992
Italia	1994
Spania	1995
Belgia	1996
Georgia	1997
Polen	1997
Bulgaria	1998
Estland	1998
Litauen	1998
Storbritannia	1998
Ukraina	1999
Kosovo	2000

Malta	2000
Bosnia og Herzegovina	2001
Montenegro	2002
Serbia (inkl. Kosovo)	2002
Armenia	2003
Hellas	2004
Moldova	2006
Albania	2007
Latvia	2012

86

*Russland har kun avskaffet dødsstraff i praksis, ikke formelt.

⁸⁶ Amnesty: *Dødsstraff oversikt*, amnesty.no. Hentet 9.mars 2023 fra <https://amnesty.no/dodsstraff-oversikt>

Oppsummering og konklusjon

Ved å undersøke de store tidsepokene har jeg kommet frem til et relativt tydelig skille i europeisk historie.

Hvordan har man historisk legitimert dødsstraff? I tidsepokene før opplysningstiden ser det ut som at den gjennomgående tanken var at dødsstraff skulle avskrekke andre borgere slik at de ikke skulle gjennomføre den samme forbrytelsen. Denne ideen, sammen med «øye for øye, tann for tann» prinsippet kan ha vært to hovedfaktorer for legitimering av dødsstraff i tidlig moderne tid. Samtidig hadde bruken av religion som kunnskapskilde gjort at mennesker med makt legitimerte bruken av dødsstraff gjennom Gud. Dette finner vi eksempel på i middelalderens «jernbyrd». Kirkens tydelige ideologiske makt i middelalderen kan ha bidratt til å undertrykke kritiske tanker rundt dødsstraff. Opplysningstidens mange revolusjoner derimot, åpnet opp for diskusjon rundt legitimeringen av dødsstraff. Debatten gjorde at mange stater måtte finne en annen måte å legitimere dødsstraff på, ettersom tanken om hevn var relativt utdatert, og å bruke religion som den største kunnskapskilden ble problematisert. Forsøket på en mer human dødsstraff i forbindelse med innføringen av giljotinen kan vise oss hvordan forbryterens liv og ende på livet også ble en viktig vurdering. I opplysningstiden er det vanskelig å finne en tydelig grunn til at en fortsatte å legitimere dødsstraff, men man kan velge å se på det slik: Dødsstraff hadde gjennom historien vært en selvfølge, og selv om man i opplysningstiden for alvor begynte å diskutere det etiske rundt dødsstraff, så virker det som at dødsstraff satt så dypt i rettsvesenet at det ikke var mulig å se for seg et samfunn uten. I periodene etter opplysningstiden var bruken av dødsstraff forminskert, i Norge kun brukt til overlagt drap og landsforræderi fra midten av 1800-tallet. Stortinget legitimerte gjeninnføringen av dødsstraff under krigen på grunn av den ekstraordinære situasjonen Norge sto i. Legitimeringen av dødsstraff har altså hatt ulike argumenter og grunnlag gjennom historien.

Når sluttet man å tro at noen hadde retten til å ta liv? Etter å ha undersøkt historien har jeg kommet frem til at man kan velge å se på dette skillet på to måter. Det første skillet kan være opplysningstidens mange revolusjoner også utover på 1800-tallet. Cesare Beccarias *Dei delitti e delle pene* hadde åpenbart stor innvirkning på mange europeiske land, og startet, slik jeg ser

det, den første virkelige diskusjonen rundt dødsstraff. Debattene rundt dette førte til noen delvis avskaffelser og endringer i rettsvesenet, men i periodene som følger var ikke dødsstraff like foraktet som i dagens Europa. De mange europeiske oppgjørene etter andre verdenskrig kan også ses på som et skille. Som en reaksjon på verdenskrigene og sannsynligvis også flere lands mer åpne politikk rundt dødsstraff kan ha gjort at det ble et mål å ha et samlet Europa, også innenfor rettsvesenet. Jeg mener det også er sannsynlig at religion, og særlig troen på et liv etter døden kan ha hatt en påvirkning. Det er mulig at menneskelivet har mindre verdi om en tror at man skal videre etter dette livet.

Begge disse problemstillingene har til felles at det ikke finnes et tydelig skille eller en tydelig forklaring på dem. Historisk har man hatt svært mange måter å legitimere dødsstraff på, og det finnes ulike måter å se på spørsmålet om når man endret synet på drap og dødsstraff. Dette viser oss hvor komplisert og følelseladd spørsmålet er. Beccaria kritiserte at straffesystemet i hans samtid var basert på følelser, men kanskje er det slik må være. De aller fleste drap og dødsdommer er utført med store emosjonelle omkostninger. Det berører temaer som treffer de innerste menneskelige instinkter, og må kanskje behandles i en balanse mellom fornuft og følelser. Som i alt annet historien innebefatter kan vi se at holdninger og verdier svinger frem og tilbake som en pendel gjennom de historiske periodene, også når det gjelder synet på døden, drap og dødsstraff.

Kildeliste

- Abusland, Åsa: *Døden i norrøn mytologi*, NDLA, 5 .oktober 2020. Hentet fra: <https://ndla.no/nb/subject:af91136f-7da8-4cf1-b0ba-0ea6acdf1489/topic:0933e7b2-45fb-4e7f-bb13-64d7c2cd5da3/topic:f50b95dc-3447-4ff6-9801-c249f3b11a5b/resource:4552a4ee-f6fb-48bd-8142-b5cb8d0c11bb>
- AgeUp: *A brief history about human longevity*, AgeUp.no, 28.januar 2021. Hentet fra: <https://learn.age-up.com/blog/a-brief-history-of-human-longevity/>
- Amnesty: *Dødsstraff oversikt*, amnesty.no, 24.mai 2022. Hentet fra <https://amnesty.no/dodsstraff-oversikt>
- Amnesty: *Dødsstraff: Spørsmål fra tilhengere av dødsstraff og Amnestys svar (Oppdatert september 2012)*, Amnesty.no, 7.mai 2019. Hentet fra <https://amnesty.no/dodsstraff-sporsmal-fra-tilhengere-av-dodsstraff-og-amnestys-svar-oppdatert-september-2012>
- Amundsen, Bård: *Slik sendte vi slemme folk til helvete*, forskning.no, 20.mars 2017. Hentet fra <https://forskning.no/religionshistorie-historie-kriminalitet/slik-sendte-vi-slemme-folk-til-helvete/358239>
- Andenæs, Johs.; Sulland, Frode: *Dødsstraff i Norge*, Store norske leksikon på snl.no, 15.april 2021. Hentet fra http://snl.no/d%C3%B8dsstraff_i_Norge
- Andenæs, Johs; Sulland, Frode; Elden, John Christian: *Drap*, i Store norske leksikon på snl.no, 10.mai 2022. Hentet fra <http://snl.no/drap>
- Andersen, Øivind: *Oldtiden*, Store norske leksikon på snl.no, 24.januar 2023. Hentet fra <http://snl.no/oldtiden>
- Bibelselskapet: *Kain og Abel*, bibel.no, 22.januar 2023. Hentet fra <https://bibel.no/om-bibelen/laer-om-bibelen/bibelsk-persongalleri/kain-og-abel>
- Biørnstad, Lasse: *Vikingene talte ikke fornærmelser*, forskning.no, 21.juli 2016. Hentet 6. februar 2023 fra <https://forskning.no/arkeologi-historie/vikingene-talte-ikke-fornaermelser/407260>
- Bokselskap.no: *Utvalgte dikt Henrik Wergeland – Til min gyldenlak*, 8.mars 2023. Hentet fra <https://www.bokselskap.no/boker/wergelanddikt/tilmingyldenlak>
- Brazier, Eirik; Kirkhusmo, Anders: *første verdenskrig* i Store norske leksikon på snl.no, 1.februar 2023. Hentet fra https://snl.no/f%C3%B8rste_verdenskrig
- Brégaint, David: *Frankrikes historie*, Store norske leksikon på snl.no, 21.juli. 2022. Hentet fra http://snl.no/Frankrikes_historie
- Brégaint, David; Imsen, Steinar; Scott, Ida: *Middelalderen* i Store norske leksikon på snl.no, 5. desember 2022. Hentet fra <http://snl.no/middelalderen>
- Christensen, Else: *Ren tortur: Fra kokende olje til pinebenker og kranieknusere*, historienet.no, 11. august 2017. Hentet fra <https://historienet.no/kriminalitet/terrorisme/ren-tortur-fra-kokende-olje-til-pinebenker-og-kranieknusere>

Christensen, Else: *Tidenes underholdning: Fra gladiatorkamper til sirkusklovner*, historienet.no, 5. desember 2021. Hentet fra <https://historienet.no/kultur/tidenes-underholdning-fra-gladiatorkamper-til-sirkusklovner>

Ebbesen Jensen, Andreas: *Alt håp døde i 1800-tallets fengsler*, historienet.no, 14. juni 2021. Hentet fra <https://historienet.no/kriminalitet/alt-haap-doede-i-1800-tallets-fengsler>

Ebdrup, Niels: *Drepte for å bli henrettet*, forskning.no, 15.mars 2012. Hentet fra <https://forskning.no/historie-religion/drepte-for-a-bli-henrettet/719137>

Elgarøy, Øystein: *Galileo Galilei*, Store norske leksikon på snl.no. 14. desember 2021. Hentet fra https://snl.no/Galileo_Galilei

Fafner, Hans Henrik: *Torturmetoder: Historiens ti mest brutale*, historienet.no. 11. desember 2022. Hentet fra <https://historienet.no/samfunn/middelalderen/torturmetoder-historiens-ti-mest-brutale>

Floto, Inga: *Dødsstraffens kulturhistorie – ritualer og metoder 1600-2000*, Museum Tusulanums forlag, 2001.

Froholt, Joachim: *Dette mennesket ble drept for 430 000 år siden*, Tek.no, 29. mai 2015. Hentet fra <https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/AdQkWq/dette-mennesket-ble-drept-for-430-000-aar-siden>

Groth, Bente: *Hammurabis lover* i Store norske leksikon på snl.no, 26. januar 2023. Hentet fra http://snl.no/Hammurabis_lover

Groth, Bente: *Øye for øye, tann for tann*, Store norske leksikon på snl.no, 24.januar 2023. Hentet fra http://snl.no/%C3%B8ye_for_%C3%B8ye,_tann_for_tann

Grøndahl, Pål: *Om drap*, Gyldendal forlag, 2019.

Gulbransen, Egil og Hoffmann, Johan: *Juridisk leksikon*, nasjonalbiblioteket.no, 1984. Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2013121908051?page=5

Hagen, Erik Bjerck: *Romantikken*, litteratur i Store norske leksikon på snl.no, 24.januar 2023. Hentet fra http://snl.no/romantikken_-_litteratur

Hammurapis lov, J. Chr Gundersens Boktrykkeri Oslo, 1943.

Harrison, Dick: *Epidemiene som drepte millioner*, historienet.no, 27. november 2021. Hentet fra <https://historienet.no/vitenskap/medisin/epidemiene-som-drepte-millioner>

Hatlehol, Gunnar D.: *Andre verdenskrig i* Store norske leksikon på snl.no. Hentet 22. mars 2023 fra https://snl.no/andre_verdenskrig

Haywood, John: *Historisk verdensatlas*, Könemann forlag, 2000, s.142.

Kindtler- Nielsen, Bue: *Hvor gamle ble folk i middelalderen?*, historienet.no, 7. august 2021. Hentet fra <https://historienet.no/samfunn/middelalderen/hvor-gamle-ble-folk-i-middelalderen>

Kindtler-Nielsen, Bue: *Hvem var den siste i giljotinen*, historienet.no, 8.april 2020. Hentet fra <https://historienet.no/kriminalitet/kriminelle/hvem-var-den-siste-i-giljotinen>

Kjus, Audun: *Død som straff i middelalderen*, Unipub, 2011, s.95.

Korneliussen, Ida: *Verdens aller første mord*, Forskning.no, 28.mai 2015. Hentet fra <https://forskning.no/evolusjon-menneskekroppen-arkeologi/verdens-aller-forste-mord/492318>

Krefting, Ellen: *Opplysningstiden* i Store norske leksikon på snl.no, 27. desember 2021. Hentet fra <https://snl.no/opplysningstiden>

Kruhøffer, Annette: *Giljotinen skulle avskaffe dødsstraff – men gjorde de motsatte*, historienet.no, 6.mars 2023. Hentet fra <https://historienet.no/teknikk/oppfinnelser/giljotinen-skulle-avskaffe-dodsstraffen-men-gjorde-det-motsatte>

KublaKan, *Renessansen*, kublakan.no, 17.mars 2023. Hentet fra <https://kublakan.no/hjem/renessansen/>

Lokalhistorie, *Dødsstraff under andre verdenskrig*, lokalhistoriewiki.no, 25. januar 2023. Hentet fra https://lokalhistoriewiki.no/wiki/D%C3%B8dsstraff_under_andre_verdenskrig

Mamelund, Svenn-Erik: *spanskesyken* i Store medisinske leksikon på snl.no, 11. august 2021. Hentet fra <https://sml.snl.no/spanskesyken>

Mogensen, Pernille: *Trodde grekerne i antikken på et liv etter døden?*, Historienet.no, 14.august 2017. Hentet fra <https://historienet.no/sivilisasjoner/grekere/trodde-grekerne-i-antikken-pa-et-liv-etter-doden>

Molland, Einar; Flottorp, Haakon; Langhelle, Svein Ivar: *Pietisme*, Store norske leksikon på snl.no, 24.januar 2023. Hentet fra <http://snl.no/pietisme>

Moseng, Ole Georg: *Svartedauden* i Store norske leksikon på snl.no, 23. august 2021. Hentet fra <http://snl.no/svartedauden>

Nik. Brandal: *Dødsstraff under rettsoppgjøret*, Norgeshistorie.no, 25.november 2015. Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1728-dodsstraff-under-rettsoppgjoret.html>.

Nik. Brandal: *Stortinget og rettsoppgjøret*, Norgeshistorie.no, 25. november 2015. Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1722-stortinget-og-rettsoppgjoret.html>.

Norgeshistorie.no: *Christian Vs norske lov – om drap*, 11.april 2018. Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/kilder/enevelde/K1216-christian-vs-norske-lov-om-drap.html>.

Olavsdagene.no: *Vikingene - greit å drepe så lenge man var ærlig om det*, Olavsdagene.no, 6.februar 2023 fra. Hentet <https://olavsdagene.no/aktuelt/vikingene-greit-a-drepe-sa-lenge-man-var-aerlig-om-det>

Olsen, Thomas: *De fleste vil heller frikjenne kriminelle enn å dømme uskyldige*, Aftenposten på aftenposten.no, 10. august 2016. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/OzpA1/de-fleste-vil-heller-frikjenne-kriminelle-enn-aa-doemme-uskyldige>

Overbye, Stine: *Skrekkslagne europeere ville unngå forferdelig begravelsesfenomen*, historienet.no, 29. januar 2023. Hentet fra <https://historienet.no/samfunn/hverdagsliv/skrekkslagne-europeere-ville-unnga-forferdelig-begravelsesfenomen>

Pileberg, Silje: *Arkeologifunn i Tyrkia: Oldtidsmennesket levde godt*, Universitetet i Oslo – Det humanistiske fakultet, 11. oktober 2019. Hentet fra <https://www.hf.uio.no/iakh/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2016/arkeologifunn-i-tyrkia-oldtidsmennesket-levde-godt.html>

Pruitt, Sarah: *6 Reasons the Dark Ages Weren't So Dark*, History.com, 29. August 2018. Hentet fra <https://www.history.com/news/6-reasons-the-dark-ages-werent-so-dark>

Rønning, Ole-Albert: *Bevis i middelalderens rettssystem*, Norgeshistorie.no, 17. februar 2017. Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/hoymiddelalder/0936-bevis-i-middelalderens-rettssystem.html>.

Salomon, Ib: *OL i antikken - seier var alt*, Historienet.no, 11. Februar 2022. Hentet fra <https://historienet.no/sivilisasjoner/grekere/ol-i-antikken-seier-var-alt>

Skaldene: *Opplysningstiden*, YouTube, 5. mars 2023. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=IZ8KWPWs9n8>

Store norske leksikon uten forfatter: *Nürnbergprosessen*, Store norske leksikon på snl.no, 3. mars 2021. Hentet fra <https://snl.no/N%C3%BCrnbergprosessen>

Sutcu, Emrah og Kidtler-Nielsen, Bue: *Hvordan ble dødsdømte henrettet i Roma?*, historienet.no, 7. september 2020. Hentet fra: <https://historienet.no/sivilisasjoner/romerriket/hvordan-ble-doedsdoemte-henrettet-i-roma>

Sutcu, Emrah; Kindtler-Nielsen, Bue: *Hvor mange ble henrettet under terrorregimet*, historienet.no, 25. november 2020. Hentet fra <https://historienet.no/krig/revolusjon/hvor-mange-ble-henrettet-under-terrorregimet>

Tjønneland, Eivind: *Giordano Bruno*, Store norske leksikon på snl.no., 6. oktober 2022 Hentet fra https://snl.no/Giordano_Bruno

Tveit, Miriam: *Drap, straff og hevn i romersk keiserlig lovgivning*, Nord Universitet, februar 2018. Hentet fra <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2586299/Tveit.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Tøllefsen, Trond Ove; Greve, Tim; Smith-Meyer, Trond; Scott, Ida: *Europas historie* i Store norske leksikon på snl.no, 3. juni 2022. Hentet fra http://snl.no/Europas_historie

University of Guelph: *Funerals, University of Guelph - digital exhibits*, 7. Februar 2023. Hentet fra <https://digex.lib.uoguelph.ca/exhibits/show/medieval/power-and-community/office-of-the-dead/funerals>

Zakariassen, Eivind: *Jakten på demokratiets vugge*, NDLA, 5. Februar 2021. Hentet fra <https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:929bd3e8-1075-44ad-9c7e-324bdd521119/topic:1:38ce6d08-5d3e-4137-91df-233ba8b34610/resource:2de4af7b-9ad8-4f78-bf74-6c3f9ad4bab1>

Zakariassen, Eivind: *Oversikt: Religion, makt og menneskesyn*, NDLA.no, 10. mars 2021. Hentet fra <https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:7042c278-5b24-4f45-8875-30f034cbeaab/topic:1:68b378fb-2d7e-4301-b0a1-ab10fea6aac9/resource:694b554e-8aba-4f71-90e0-5d08ea1c2097>

Østberg, Kai Peter: *Giljotin*, Store norske leksikon på snl.no, 7. november 2022. Hentet fra <https://snl.no/giljotin>

Østberg, Kai Peter; Tønnesson, Kåre: *Den franske revolusjon*, Store norske leksikon på snl.no, 2. februar 2023. Hentet fra http://snl.no/Den_franske_revolusjon

Østgårdsgjelten, Roar: *Eventyrlig velstandsvekst i snart 200 år*, Aftenposten på aftenposten.no, 1. februar 2014. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/3jz bq/eventyrlig-velstandsvekst-i-snart-200-aar>

Bildekilder:

Brueghel, Pieter: *Dødens triumf*, 1562 – side 11.